

УДК 340.1

*Наталія Миколаївна Оніщенко,
заступник директора з наукової роботи
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України
ORCID: 0000-0002-1671-2139*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЙОГО НОРМ, ПРИНЦИПІВ І СТАНДАРТІВ: ШИРОКИЙ ТА ВУЗЬКИЙ ПІДХОДИ

Постановка питання. Серед багатьох ракурсів досліджень правової матерії є безумовною теза, що вони принаймні поділяються на ті, що проводяться суто в теоретичних і філософсько-правових площинах, та ті, що стають продуктом практичного застосунку. Проблематика, пов'язана із правореалізацією, є не менш цікавою в цьому контексті, оскільки вивчається в теоретичному сегменті, а також виявляє практичні аспекти та «зрізи» щодо втілення моделей теоретичного гатунку у практичну парадигму правового життя. Одним із «неосвоєних», неопрацьованих фокусів у цьому контексті є питання щодо поширювального тлумачення (широкого) категорії «реалізація права». А саме не тільки як реалізація суто норм права (вузький підхід), а втілення в правомірну поведінку суб'єктів норм, принципів права та відповідних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації права не належить до мало- або недостатньо вивчених у класичному її розумінні. Їй у різний час приділяли увагу: С. Бобровник, Ю. Бесага, О. Богініч, В. Дудченко, Є. Кубко, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, А. Шевченко, Ю. Шемшученко та ін. Проте ця проблематика потребує новітніх підходів, відповідної аналітики, узгоджених із історичним розвитком і правовим поступом висновків.

Метою статті є виокремлення двох підходів (широкого та вузького) до окреслення сутності сучасних правореалізаційних процесів.

Виклад матеріалу. Хочемо звернутися для ілюстрації окресленого завдання до енциклопедично-словникового доробку для вивчення дефініційного (понятійного) ряду. Зокрема, під правореалізацією нам запропоновано:

- реалізація норм права – втілення приписів права в діяльність суб'єктів права [1, с. 787];
- надана законами держави можливість здійснювати що-небудь, можливість робити щось у результаті якоїсь дії, дозвіл [2, с. 152–157].

Особливий інтерес викликає дослідження певних правореалізаційних аспектів, пов'язаних з європейською традицією [3, с. 18–55]. Серед цікавих досліджень у сфері правореалізації та процесів, що на неї впливають, наводимо праці й інших європейських вчених, подані як в індивідуальних, так і колективних монографічних дослідженнях [4, с. 18–55].

Пропонуючи розрізняти поняття реалізації права та поняття реалізації норм права, знову ж таки звертаємось до енциклопедичного доробку, який свідчить про постійну увагу до цієї проблематики протягом темпорального розвитку загальної теорії права, і концепції забезпечення та захисту

прав людини. З огляду на зазначений контекст варто продовжити деякі міркування щодо понятійно-категоріального апарату вже в межах розрізнення понять «реалізація права» і «реалізація норм права». Остання «реалізація» є вузьким сегментом, на нашу думку та переконання. Зокрема, явище «реалізація норм права» у дефініціях і терміно-поняттях має такий вигляд:

– реалізація правових норм – це зумовлена правовими приписами правомірна поведінка учасників суспільних відносин [5, с. 405];

– реалізація норм права – це зумовлена нормами права правомірна поведінка суб'єктів права. Реалізація права може бути пов'язана як із здійсненням правомірних дій, так і з правомірною бездіяльністю [6, с. 264];

– реалізація норм права – це утілення приписів правових норм у фактичних діях суб'єктів правовідносин [7, с. 379–383].

Навівши дефініції, терміно-поняття «реалізація норм права», протягом 16 років досліджень харківської юридичної школи, мали на меті показати це явище саме в контексті розвитку відповідно до завдань і функцій певних етапів правового поступу. Приблизно на такий же дефініційний ряд можна послатися, використовуючи підручникові видання київської школи права, зокрема:

– реалізація норм права – це певний процес або процедура, що офіційно закріплені в різноманітних галузях права і законодавства, спрямовані на задоволення повсякденних або стратегічних інтересів учасників суспільних правовідносин [8, с. 346].

Щодо власного освоєння цього поняття можемо запропонувати таке: реалізація норм права – це процес їх трансформації в суспільну практику. Таким чином, не претендуючи на всеосяжне висвітлення, враховуючи досвід не тільки загальної теорії права, а й школи міжнародного права можемо підсумувати, що реалізація права є ширшим поняттям, що включає не тільки реалізацію суто норм права, а також реалізацію принципів та його стандартів.

Запропонуємо декілька хрестоматійних (підручникових), але дуже важливих міркувань, що необхідні для розуміння сутності запропонованого явища. Зокрема, мова піде про форми реалізації права; серед них такі:

- здійснення (виконання) прав;
- виконання обов'язків;
- дотримання заборон;
- застосування норм права (особлива форма їх реалізації).

Здійснення (виконання) прав полягає в реалізації можливостей, що надаються учасникам правовідносин нормами права. У цій формі реалізуються, наприклад, норми, які закріплюють за громадянами право брати участь у виборах, володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном.

Особливістю цієї форми реалізації є те, що суб'єкти можуть вільно вчиняти дії, дозволені нормами права, – реалізація прав відбувається за ініціативою самих учасників правовідносин.

Виконання обов'язків виявляється в обов'язковому вчиненні активних дій, передбачених нормами права. У такій формі реалізуються норми, що встановлюють юридичні обов'язки громадян, посадових осіб, органів державної влади тощо. Особливістю цієї форми є те, що виконання обов'язкових дій не залежить від волі суб'єкта: ці дії мають бути вчинені в силу імперативного характеру правової норми.

Дотримання заборон полягає у невчиненні дій, які прямо заборонені нормами права. Сутність цієї форми реалізації зумовлена правомірним утриманням від поведінки, що може завдати шкоди суспільству, державі чи особі. Ця форма реалізації має пасивний характер і є важливою складовою правової поведінки, спрямованої на недопущення правопорушень.

Застосування норм права є особливою формою реалізації, яка має місце тоді, коли зазначені вище форми виявляються недостатніми для досягнення правового результату. У такому випадку необхідне втручання компетентних державних органів (судів, правоохоронних органів, органів виконавчої влади тощо) з метою індивідуалізації норм права щодо конкретних життєвих ситуацій та конкретних осіб. Цей процес має правозастосовний характер і супроводжується юридично значущими рішеннями.

Найпростішою формою є безпосереднє здійснення суб'єктивних прав і дотримання юридичних обов'язків, що випливають із правових норм поза правовими відносинами (наприклад, здійснення права на життя, дотримання заборон на певну поведінку, як-от заборона крадіжки чи вбивства).

Це така форма реалізації права, коли суб'єкт діє відповідно до закону, реалізує правові норми без вступу в правові відносини з конкретними суб'єктами.

Права й обов'язки зазвичай реалізуються в межах правових відносин. Але для прав абсолютно-го характеру (особисті права, речові права, зокрема право власності) можлива реалізація без безпосередньої участі іншого суб'єкта. Такому праву відповідає обов'язок невизначеного кола осіб утримуватися від посягання на ці права. Лише порушення цього обов'язку, яке є правопорушенням, призводить до виникнення конкретного правового відношення відповідальності.

Також дотримання обов'язків, установлених як заборона певної поведінки (наприклад, крадіжка, розбій, обмеження особистої свободи тощо), вважається реалізацією права. Це й є сутність правового регулювання, навіть якщо законодавець передбачає певний рівень порушень.

У літературі іноді зазначається, що навіть у таких випадках йдеться про реалізацію права в межах правових відносин. Наприклад, право власності реалізується стосовно всіх, хто не є власниками речі [2, с. 159–161].

Щодо попереднього викладу можна акцентувати, що він був присвячений аксіоматичному до деякої міри розумінню, опрацюванню зазначених категорій та явищ, що пов'язані з реалізацією права. Цікавим і малодослідженим лишається питання умов відповідної правореалізації щодо:

а) правових відносин, юридично значущої поведінки, питань юридичної відповідальності, тлумачення норм права, юридичної діяльності тощо;

б) співвідносності внутрішньодержавного та міжнародного контексту.

Розпочнемо цей розгляд саме з міжнародно-правового масиву. Зрозуміло, що правореалізаційний процес завжди спрямований на певний результат (результативність). Це питання постає з особливою гостротою в умовах воєнного стану, під час якого надзвичайно важлива дієвість як внутрішньодержавного, так і міжнародного права. Сьогодні все більше наукова спільнота обговорює побудову, викристалізацію, запровадження нового міжнародного правопорядку, що потребує, по-перше, відповідного унормування суспільних відносин, по-друге, реалізації правоположень, що слугуватимуть підґрунтям, базою організацією і функціонуванням такого правопорядку.

Продовжуючи думку щодо міжнародного права, не можна приховати тезу щодо його «недієвості», «непрацездатності», «неналежної роботи» певних інстанцій та інститутів. Акцентуючи цю тезу, ще раз звернемо увагу щодо некоректності ставити питання саме щодо «небоєздатності» норм міжнародного права. На нашу думку, є необхідним розглядати відповідну неефективність окремих механізмів міжнародного права або навіть їх відсутність. Менше з тим, зараз щодо правореалізаційної парадигми важливою є й така теза: міжнародне і внутрішньодержавне право – це дві реальності, існуючі в одному темпоральному вимірі і функціонуючі в одній правовій дійсності. Отже, якщо є неефективним міжнародне право, це не може не впливати і впливає на ефективність внутрішньодержавного.

Своєю чергою для належної правореалізації щодо улаштування нового міжнародного правопорядку важливий саме налагоджений «діалог» міжнародного та внутрішньодержавного права. Такими чутливими центробіжними силами між ними, на нашу думку, повинні виступати саме принципи права (згадаємо, що міжнародне право у своїй структурній будові має норми права, принципи права і відповідні стандарти), і їх відповідна зреалізованість.

Ще раз також зацентруємо, що, з нашої точки зору, «поширювального тлумачення» потребує сьогодні саме розуміння правореалізації, зокрема як норм права, як принципів права і як відповідних стандартів. Таким чином, на нашу думку, «перезапуск» або «ревізія» міжнародного права може якраз і відбутися за допомогою так званих загальних принципів права, зокрема принципу поваги до прав людини.

Права людини як проблематика доктрини ніколи не полишає дискусійного поля наукового загалу. Якщо намагатися виокремлювати стратегічні (центральні) спрямування цих досліджень і дискусій, то власне можна виявити декілька магістральних, серед яких: а) розуміння сутності, природи, змісту, принципів прав людини; б) механізм охорони, захисту та відновлення порушених прав. Безумовно, і це беззаперечно, що можна виявляти й інші не менш важливі напрями (адже ми пам'ятаємо, що «другорядних», «не першого ґатунку» прав людини не існує).

Отже, важливими спрямуваннями, пов'язаними з правами людини, є принципи права. Як відомо, вони «відіграють фундаментальну роль для будь-якої демократичної держави, адже принципи сприяють правовому регулюванню та формують основу правової системи. Термін «принцип»» походить від лат *principes*, що має різні варіанти визначення – «1) головний, кращий. У загальнотеоретичній літературі принципи розглядають крізь призму засад, фундаментальні або основоположні ідеї. Визначальна роль принципів у правовій системі досягається на конституційному рівні тому, що принципи конституції мають особливу роль і значення для системи права будь-якої демократичної країни. Конституційні принципи розглядаються як окремий, самостійний термін у доктрині конституційного права. Для таких принципів властива системно-структурна та функціональна особливість, що доводить як теоретичне, так і практичне значення конституційних принципів» [9, с. 866].

У такий спосіб варто наголосити на тих важливих аспектах, які ще не набули статусу «першочерговості розгляду», але в той же час потребують і відповідної акцентуації, і моніторингових та аналітичних заходів. Мова піде далі про загальні принципи права, зокрема, як уже зазначалося, принцип поваги до прав людини.

У цьому контексті наголосимо на такому:

по-перше, розглядати загальні принципи права пропонуємо в контексті загальнолюдських надбань, загальнолюдських цінностей, загальноправових «ідеальних моделей». Так, правові цінності – феномени, що визначають сутність і мету права, лежать в його основі та виступають засобами пояснення правової реальності [10, с. 541];

по-друге, здійснюємо спробу звернутися до загальних принципів права, зокрема їх місця і дієвості в міжнародному праві;

по-третє, пропонуємо зосередити дослідницьку увагу на принципі поваги до прав людини, розглянувши його крізь призму міжнародного права та загальної доктрини права. Вважаємо, що міжнародне право у сфері прав людини і принцип поваги до прав людини зокрема посідає виняткову роль у загальній системі міжнародного права, адже переважна більшість дотичних питань у цій галузі як національного, так і міжнародного права розглядаються крізь призму захисту прав людини [11, с. 21].

Загальні принципи права, їх місце в міжнародному праві набули свого інтерпретаційного розгляду і «звучання» в монографії В. Корецького «Загальні принципи права в міжнародному праві» [12]. У виданні зазначено, що «серед джерел міжнародного права, що вказані в Статуті Міжнародного суду, як і в Статуті попередниці Міжнародного суду – Постійної палати міжнародного правосуддя, згадуються «загальні принципи права», визнані цивілізованими націями (ст. 38, п. 1 с)». Отже, загальні принципи постулюються метром вітчизняної правової школи як загальнолюдські цінності в системі ієрархії загальнолюдських надбань. Менше з тим, В. Корецький підкреслював «саме питання викликає чимало суперечок, хоча вимагає все більшої уваги». Таку ж позицію ще в 1936 році висловлював чеський вчений Ф. Веєр. Розглядаючи загальні доктрини (принципи права), він зазначав, що кожний правовий порядок повинен демонструвати чітко визначені поняття і категорії. Загальноправові доктрини демонструють нормативний та інший зміст, роздуми, ідеї. Невизначеність, «яка панує у звичайній юридичній науці щодо сутності обов'язкових загальних доктрин (наукових принципів), спричинила також невизначеність щодо того, чи дійсно їхній зміст є загальним, тобто підходить до будь-якого права» [13, с. 168]. Підкреслимо, що і сьогодні ці питання не втратили своєї дискусійної гостроти. На цей ракурс звернена увага в статті В. Денисова, яка розміщена в Енциклопедії міжнародного права. В. Денисов зазначав «відповідно в доктрині, а також практиці існує великий розкид думок і підходів, характеризуючи природу та зміст цієї правової категорії» [14, с. 391–399].

Тож охорона, захист, забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини, а також відновлення порушених прав і на національному рівні, і на міжнародному розпочинається саме із осягнення проблеми поваги до честі і гідності людини, а отже, і забезпечення як на національному, так і на міжнародному рівнях принципу поваги до прав людини як основоположного принципу міжнародного права та центробіжного принципу загальної доктрини права [1, с. 741–745].

Таким чином можна вважати певним недоліком сучасної теорії права недостатньо приділену увагу реалізації принципів права; практична значущість цього питання була продемонстрована

вище, а також окремого вивчення потребує сьогодні вектор, пов'язаний з реалізацією стандартів права.

У фокусі проблематики правореалізації великого значення сьогодні набуває проблема, пов'язана з політизацією права, а у зв'язку з цим – і зростанням популістичних тенденцій, що сприяють поширенню та поглибленню правонігілістичних настроїв у суспільстві, і не можуть не позначатися не тільки на внутрішньому контексті правореалізації, а й на її міжнародній змістовності.

Так, у лекції імені Бінгема з верховенства права в листопаді 2024 року головний юридичний радник Корони Сполученого Королівства лорд Гермер акцентує увагу саме на завданні відновлення стійкості, що так важливо в протистоянні популістичним тенденціям [15]. Зокрема, викликає занепокоєння висловлювання деяких представників наукових і державних кіл щодо «опонування» принципу верховенства права (законності; юридичної визначеності; заборони сваволі; доступу до правосуддя; дотриманню людських прав; недискримінації та рівності перед приписами права) демократичним цінностям суспільства.

Відповідно до цього після повномасштабного вторгнення РФ в Україну роль належних правореалізаційних процесів також підвищує якість ідеологічних і практичних запобіжників у контексті безпеки держави.

Висновки. Розуміння (дефінійне наповнення) явища правореалізації в запропонованому дослідженні охоплює аналітику, надану харківською та київською правовими школами (Україна), а також деякі дослідження чеських, словацьких, польських та інших європейських правових монографічних джерел;

– вивчення загальної матерії, пов'язаної з правореалізаційною теорією і практикою, дає підстави для виокремлення двох взаємопов'язаних векторів: національної парадигми аналізу правореалізаційних процесів та міжнародно-правової;

– слід зазначити, що в процесі наукових узагальнень, робимо висновок про можливість виокремлення «вузького» та «широкого» підходів до розуміння та розгляду сутності явища правореалізації: так, під «вузьким» підходом запропоновано розуміти реалізацію норм права; під «широким» – реалізацію норм, принципів та стандартів права;

– на думку авторки, саме широке розуміння правореалізаційних процесів надає змогу підійти до проблеми «ревізії», «оновлення», «перезапуску» міжнародного права, його дієвості та відповідності реаліям сьогодення. У даному контексті розглянути місце та реалізація загальних принципів права в міжнародному праві, зокрема принципу поваги до прав людини;

– однією з констатацій представленого дослідження є акцентуація уваги до необхідності проведення окремих досліджень у сфері реалізації відповідних стандартів права.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид.; переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
2. Aleš Gerloch. Teorie práva. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, sro, 2021. 352 s.
3. Petr Dobiáš. Pojištění podnikatelů ve vztazích s mezinárodním právem. Leges, 2019. 324 s.
4. Aktuálne otázky teórie práva. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2018. Právnická fakulta UK. 306 s.
5. Загальна теорія держави і права [підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.
6. Теорія держави і права: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. Петришин, С. Погребняк, В. Смородинський та ін.; за ред. О. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
7. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина, Д. В. Лук'янова, С. І. Максимова, В. С. Смори́динського; Нац. акад. прав. наук України; Нац. юрид. університет імені Ярослава Мудрого. Вид. 2-ге випр. і переробл. Харків: Право, 2025. 576 с.
8. Загальна теорія права, нормативний курс: підруч. для студ.-юристів / кол. авт.; за ред. д.ю.н., проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.
9. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 4: Конституційне право / редкол. Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2024. 1072 с.
10. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол. О. В. Петришин та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.

11. Громівчук І. М. Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 252 с.
12. Корецький В. М. Общие принципы права в международном праве. Киев: Издательство АН УССР, 1957. 52 с.
13. Weyr Frantisek. Teorie práva. Praha: Wolters Kluwer, a., s. 2015. 388 с.
14. Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголова) та ін.; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Т. 2: Е–Л. Київ: Академперіодика, 2017. 928 с.
15. Гермер Р. Лекція імені Бінгема з верховенства права 14 жовтня 2024 р. Судова влада України. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/1233/lektsiia-imeni-binhema-z-verhovenstva-prava> (дата звернення: 30.04.2025).

References

1. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / za red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenka. 2-he vyd., pererobl. i dopovn. Kyiv: Vyd-vo «Yurydychna dumka», 2012. 1020 s.
2. Aleš Gerloch. Teorie práva. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2021. 352 s.
3. Petr Dobiáš. Pojištění podnikatelů ve vztazích s mezinárodním prvkem. Leges, 2019. 324 s.
4. Aktuálne otázky teórie práva. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2018: Právnická fakulta UK. 306 s.
5. Zahalna teoriia derzhavy i prava [pidruchnyk dlia studentiv yuryd. vyshch. navch. zakladiv] / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 s.
6. Teoriia derzhavy i prava: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / O. V. Petryshyn, S. Pohrebniak, V. Smorodynskyi ta in.; za red. O. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2014. 368 s.
7. Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk / za red. O. V. Petryshyna, D. V. Luk'ianova, S. I. Maksymova, V. S. Smorydynskoho. Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Nats. yuryd. universytet imeni Yaroslava Mudroho. Vyd. 2-he, vypr. i pererobl. Pravo, 2025. 576 s.
8. Zahalna teoriia prava, normatyvnyi kurs: pidruch. dlia stud.-iurystiv / kol. avt.; za red. d.iur.n., prof. S. V. Bobrovnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2021. 596 s.
9. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. Kharkiv: Pravo, 2016. T. 4: Konstytutsiine pravo / redkol. Yu. H. Barabash ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. 2024. 1072 s.
10. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. Kharkiv: Pravo, 2016. T. 3: Zahalna teoriia prava / redkol. O. V. Petryshyn ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. 2017. 952 s.
11. Hromivchuk I. M. Mizhnarodno-pravovyi zakhyst prav liudyny v umovakh borotby z teroryzmoz: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2013. 252 s.
12. Koretskyi V. M. Obshchie printsipy prava v mezhdunarodnom prave. Kyiv: Yzdatelstvo AN USSR, 1957. 52 s.
13. Weyr František. Teorie práva. Praha: Wolters Kluwer, a., s., 2015. 388 s.
14. Entsyklopediia mizhnarodnoho prava: U 3 t. / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denysov (spivholova) ta in.; Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. T. 2: E–L. Kyiv: Akademperiodyka, 2017. 928 s.
15. Hermer R. Lektsiia imeni Binhema z verkhovenstva prava 14 zhovtnia 2024 r. Sudova vlada Ukrainy. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/1233/lektsiia-imeni-binhema-z-verhovenstva-prava> (data zvernennia: 30.04.2025).

Онiщенко Н. М. Реалізація права в контексті його норм, принципів і стандартів: широкий і вузький підходи

Стаття присвячена комплексному аналізу правореалізаційного процесу через призму концептуальних відмінностей між вузьким і широким підходами до реалізації права. У межах дослідження під вузьким підходом розуміється реалізація виключно норм права, тоді як широке тлумачення охоплює також принципи права та відповідні правові стандарти. Авторка обґрунтовує необхідність доктринального розмежування між реалізацією норм права як юридично зумовленою правомірною поведінкою суб'єктів та реалізацією права як складного феномену, що включає імплементацію фундаментальних правових цінностей і засад, зокрема на міжнародному рівні.

Аргументовано, що правореалізація є не лише механічним виконанням норм, а й складним правовим процесом, який охоплює як внутрішньодержавний, так і міжнародний виміри правового регулювання.

Особливу увагу приділено розгляду правореалізації загальних принципів права, зокрема, принципу поваги до прав людини як ключового інструменту утвердження міжнародного правопорядку. Здійснено аналіз

сучасних викликів у сфері реалізації права, таких як політизація правових процесів, зниження ефективності міжнародних правових механізмів та посилення правового нігілізму. У статті підкреслюється, що саме через удосконалення правореалізаційних механізмів, зокрема шляхом імплементації правових принципів і стандартів, можлива змістовна трансформація сучасної правової системи.

Ключові слова: реалізація права, реалізація норм права, «широкий» та «вузький» підходи до реалізації права, реалізація загальних принципів права, реалізація стандартів права, принцип поваги до прав людини.

Onishchenko N. M. The Realization of Law in the Context of Its Norms, Principles, and Standards: Broad and Narrow Approaches

Article offers a comprehensive analysis of the process of legal realization through the lens of conceptual distinctions between narrow and broad approaches to the phenomenon. The narrow approach is defined as the realization of legal norms exclusively, whereas the broad interpretation also encompasses the realization of legal principles and relevant legal standards. The author substantiates the need for a doctrinal distinction between the realization of legal norms – as legally determined, law-abiding conduct – and the broader realization of law as a complex phenomenon that includes the incorporation of fundamental legal values and principles, particularly at the international level.

The article traces the evolution of the concept of “realization of law” in the scholarship of the Kharkiv, Kyiv, and broader European legal schools. It also explores the relationship between legal realization and various forms of lawful conduct, including the exercise of rights, fulfillment of obligations, observance of prohibitions, and application of legal norms. Particular attention is paid to the role of general principles of law – especially the principle of respect for human rights – as a crucial factor in ensuring effective legal realization amid the transformation of the international legal order.

It is argued that a substantive revision of the normative effectiveness of international law can be achieved specifically through the prism of the broad approach. The study also identifies current threats to legal realization, including the politicization of law, the spread of legal nihilism, and dysfunction within international legal enforcement mechanisms. The author proposes a “reboot” of international law through value-based interpretation of legal principles and their effective realization at both the domestic and international levels. The article ultimately emphasizes the need for an in-depth analysis of the realization of legal standards as a distinct direction of contemporary legal doctrine.

Key words: realization of law, realization of legal norms, broad and narrow approaches to the realization of law, realization of general principles of law, realization of legal standards, principle of respect for human rights.

DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-17-23